

RADOŠEVIĆ, DUBRAVKO (UR.)

KRIZA I EKONOMSKA POLITIKA: POLITIKA I EKONOMIJA RAZVOJA HRVATSKE

esenski i Turk, Zagreb, 2010., str. 276.

Ne treba previše naglašavati da se u Hrvatskoj propituje sve što se dugo smatralo neupitnim i da u tome prednjači u tzv. regiji. No, jedno je području bilo dugo izvan dohvata kritike. Posrijedi je ekonomska politika hrvatske vlade i pripadajućih institucija. Dakako da je uvijek bilo onih koji su kritički govorili o neoliberalizmu, odnosno ekonomskoj politici Vlade te onoj Hrvatske narodne banke. No, sve je to bilo sporadično i, što je možda važnije, neprisutno u medijima. To izgleda nije previše obeshrabrilo skupinu hrvatskih ekonomista-intervencionista čiji su radovi objavljeni u knjizi *Kriza i ekonomska politika: politika i ekonomija razvoja Hrvatske*, koju je uredio zagrebački ekonomist Dubravko Radošević. U Hrvatskoj do sada praktički nije bilo dijaloga ovih ekonomista s onima koji su skloni neoliberalnim idejama, nego je svaka „škola“ zagovarala svoje teze manje-više bez ‘kontakta’ s onom suprotnom. Ova se publikacija stoga može sagledati i u svjetlu knjige *Hrvatska na raskrižju: izazovi dugoročnog razvitka u konkurentnom okružju* (2007.) čiji su urednici Ante Čičin-Šaina i Velimir Šonje poznati promicatelji neoliberalne ideje. Izbijanjem krize u Hrvatskoj 2009. odnosno 2010. otvorio se veći javni prostor za artikulaciju intervencionističkih ideja, pa tako i za spoznaje zastupljene u ovoj knjizi. To se očituje u prisutnosti ovih tema u ljevičarskim medijima kao što je h-alter.org, zastupljenosti socioekonomskih tema u nacrtu strategije nacionalne sigurnosti i sl.

Knjiga se sastoji od predgovora i uvoda te triju glavnih dijelova u kojima je raspoređeno deset priloga različitih autora. Ukupno sadržava 276 stranica. Prvi dio knjige (Kritika ekonomskog neoliberalizma u Hrvatskoj) ima četiri priloga: 1. Prosudba Memoranduma o ekonomskoj i finansijskoj politici hrvatske Vlade i HNB-a upućenog MMF-u (Zvonimir Baletić, Mato Grgić, Vladimir Lasić, Ivan Lovrinović, Božo Marendić, Dubravko Radošević i Stjepan Zdunić), 2. Politička i moralna ekonomija u prvom desetljeću tranzicije u Hrvatskoj (Vojmir Franičević), 3. Hrvatska na prekretnici: socijalna država ili neoliberalizam (Dubravko Radošević), 4. Ekonomski

liberalizam i ekonomska znanost (Zvonimir Baletić). Drugi dio nosi naslov Kriza i nova ekonomska politika te sadržava također četiri priloga: 5. Kriza i antikrizna politika (Zvonimir Baletić), 6. Hrvatska i nova ekonomska politika (Dubravko Radošević), 7. Posebnosti hrvatske monetarne politike (Stjepan Zdunić), 8. Fiskalna politika europskih tranzicijskih zemalja u uvjetima recesije (Saša Drezgić). Treći dio (Hrvatska ekonomska politika i Europska unija) postavlja Hrvatsku u kontekst Europske unije te sadržava dva priloga: 9. Hrvatska tranzicijska konvergencija (Dubravko Radošević i Stjepan Zdunić) i 10. Politika stabiliziranja kapitalnih tokova u uvjetima visoke zaduženosti Hrvatske u inozemstvu (Dubravko Radošević).

Ključna područja koja knjiga obrađuje jesu monetarna i fiskalna politika, socijalna država, tip kapitalizma koji prevladava u Hrvatskoj te ekonomski aspekti pristupa Hrvatske Europskoj uniji. Pritom autori iznose alternativna (reformistička) rješenja koja bi se u Hrvatskoj, prema njima, trebali provoditi. Eminentnom timu znanstvenika legitimitet i „težinu“ preporuka umnogome podižu akademik Zvonimir Baletić, Stjepan Zdunić te Dubravko Radošević. Naime Baletić i Zdunić su bivši ministri u Vladi, a potonji je, uz Radoševića, bio i savjetnik prethodnog predsjednika Republike Hrvatske. Ne može se reći da knjiga izlaže precizan recept kako ekonomski urediti državu – to bi bilo previše za očekivati od bilo koje publikacije. No, autori dijele uvjerenje da su monetarna i fiskalna politika ključne u postavljanju temelja novoga, socijalno osjetljivoga, socioekonomskog sustava. Mnogi od autora ove knjige svoja državno-intervencionistička rješenja zagovaraju već godinama unatoč prevladavajućoj doktrini MMF-a u 1990-ima te 2000-ima koja je sugerirala i nametala sveopću liberalizaciju zemljama koje su ispod razine BDP *per capita* bogatog Zapada. Tek odnedavno, zbog globalne ekonomske krize, MMF je promijenio mišljenje te se počeo zalagati za intervencionističku politiku. Stoga bismo mogli reći da je ovo djelo „na liniji“ MMF-a, odnosno da predstavlja glavnu struju mišljenja gledano u globalnim okvirima. Međutim ne i u Hrvatskoj u kojoj se još uvijek primjenjuje ista neoliberalna politika koja je zemlju i dovela u krizu.

Baletić u uvodu apelira „Za novu političku ekonomiju“, u kojem spominje heterodoksne ekonomiste te pluralizam mišljenja u ekonomiji zauzimajući se za društvenu (a ne individualističku) perspektivu koja je zastupljena u ovom djelu. Prvi prilog daje dosta opsežnu prosudbu Memoranduma Vlade RH te HNB-a koja datira još iz 2001., a ključna je za razumijevanje i tadašnjeg i sadašnjeg stanja ekonomije. Već tada je bilo očito da Vlada te HNB nastavljaju provoditi neoliberalnu politiku u sklopu koje nema prostora za razvoj, nego samo za fiskalnu i monetarnu stabilizaciju te „strukturne reforme koje su usko povezane s privatizacijom i liberalizacijom“ (str. 35). Realni sektor se onda ovim mjerama zapravo mora prilagoditi. Nejasno je, ističu autori teksta, otkuda će proisteći razvojni impuls

u vidu povećanja zaposlenosti te ekonomskog rasta ako se memorandum bazira na logici ekonomike ponude. Smatraju da bi se, osim ponude, trebala poticati i potražnja. Drugi je prilog tekst Vojmira Franičevića koji ukazuje na politekonomske te moralne aspekte socioekonomskog sustava Hrvatske propitkujući njegov kapacitet za ekonomski rast. Takva je tema inače rijetkost u Hrvatskoj, ali je nužna da bi se spoznala struktura sustava te preporučile konkretne razvojne mjere. Na ovaj se prilog nadovezuje Radošević koji upućuje na ideološke i političke nositelje neoliberalnih ideja u Hrvatskoj zagovarajući jednu varijantu socijalno-tržišne ekonomije. Baletićev članak o liberalizmu odskače od koncepcije knjige, budući da se ne bavi Hrvatskom. On objašnjava ideološko-političke aspekte liberalne i neoliberalne ideje ističući da one nemaju razvojni karakter.

Drugi dio knjige bavi se krizom i antikriznim mjerama u Hrvatskoj te na samom početku donosi još jedan Baletićev članak koji krize stavlja u povijesni (idejni i faktički) kontekst osvrćući se na potrebu za antikriznom politikom u Hrvatskoj. Radoševićev (šesti) prilog bavi se specifičnostima krize u Hrvatskoj kritizirajući nositelje fiskalne i monetarne politike kojima se zemlju ne može izvesti iz krize. Štoviše, na djelu je pogrešan model rasta koji Hrvatsku stavlja u ovisan položaj. Zdunićev (sedmi) prilog elaborira o monetarnoj politici Republike Hrvatske te tvrdi da „bez politike deprecijacije, ukidanja djelovanja deviznih klauzula i resuverenizacije monetarnog sustava nema smislenoga rezultata u raspravi, ni smislene antirecesijske politike“ (197). Drezgic u osmom poglavlju analizira fiskalnu politiku europskih zemalja, odnosno njezina ograničenja zbog ostvarenih proračunskih deficita.

Treći dio knjige tematizira odnose na relaciji Hrvatska – Europska unija. U devetom prilogu Radoševića i Zdunića analiziraju se performanse Hrvatske i odabranih postsocijalističkih zemalja. U Hrvatskoj se primjenjuje ekonomska politika koja ograničava rast i razvoj. Izbavljenje iz takvog stanja – zbog smanjenog suvereniteta zemlje – više nije moguće ostvariti unutar granica nacionalne ekonomije. U zadnjem tekstu knjige Radošević elaborira kako kontrolirati kapitalne tokove na relaciji Hrvatska – inozemstvo, objašnjavajući mjere kontrole poslovanja banaka kao značajan faktor stabilizacije kapitalnih tokova.

Unatoč tomu što su ovi prilozi već bili publicirani, Radoševićevom su knjigom svi oni okupljeni na jednom mjestu. Na taj je način jedna drukčija ekonomska i socijalna filozofija mnogo dostupnija onima koji bi pozdravili promjenu ekonomske politike u Hrvatskoj. Prilozi su pisani akademskim jezikom, ali ipak dovoljno jasno da se ova knjiga može preporučiti širem čitateljstvu, odnosno svima koji se pitaju što nam nosi budućnost. Oni koji prate društvena događanja primijetit će da se ovom knjigom konačno može ‘prepoznati’ vjerojatno najznačajniji tabor kritičara sadašnje ekonomske

politike. Oni ne sustaju, nego idu dalje pa su u međuvremenu izdali i novu knjigu o stanju hrvatske ekonomije te preporukama za njegovo poboljšanje¹. S obzirom na njihovo iskustvo i ugled, svakako treba preporučiti da se prate njihovi javni nastupi i publikacije. To je bitno i za zemlje jugoistočne Europe, koje s Hrvatskom dijele neka obilježja sociokulturnog kapitala te razvojne dvojbe. ¶

VLADIMIR CVIJANOVIĆ

¹ Naziv knjige je *Novac i ekonomski rast: Monetarna politika ekonomskog rasta i zaposlenosti*, a uredili su ju Drago Jakovčević, Ivan Lovrinović te Dubravko Radošević 2011.

UPUTE SURADNICIMA

(HRVATSKA REDAKCIJA)

Rukopisi se šalju redakciji časopisa elektroničkom poštom kao Word dokument na adresu perspektive@fpn.bg.ac.rs ili perspektive@fpzg.hr. Poželjno je priložiti anoniman rukopis (bez informacija o pošiljatelju), a u zasebnom elektroničkom dokumentu naslov teksta, ime i prezime (svih) autora i naziv ustanove u kojoj je autor zaposlen, ključne riječi i kontakt (adresa, elektronička pošta, telefon i faks). Sažetak (do 120 riječi) mora jasno naznačiti narav razmatranog intelektualnog problema, korišteni postupak ili argument i zaključke autora. Poželjna je dužina izvornog znanstvenog članka 6000 ili 8000 riječi (42 000 – 56 000 slovnih znakova s razmacima), uključujući bibliografiju i napomene. Prije slanja osvrta i recenzija neophodno se konzultirati s redakcijom.

STIL PISANJA REFERENCI I NAVOĐENJA IZVORA:

Reference se pišu u tekstu na sljedeći način: (Dahl 1989, 45); (Geddes 1999, 134-43); (Linz 1975)

BIBLIOGRAFIJA NA KRAJU TEKSTA SE NAVODI NA SLJEDEĆI NAČIN:

KNJIGE: Dahl, Robert. 1989. *Democracy and Its Critics*. New Haven: Yale University Press.

TEKSTOVI U ČASOPISU: Geddes, Barbara. 1999. „What Do We Know About Democratization After Twenty Years?” *Annual Review of Political Science* 27 (March): 115-44.

TEKSTOVI U ZBORNICIMA: Linz, Juan J. 1975. „Totalitarian and Authoritarian Regimes.” In ed. Nelson Polsby and Fred Greenstein. *Handbook of Political Science*. Reading, MA: Addison-Wesley.

UPUTSTVO SARADNICIMA

(SRPSKA REDAKCIJA)

Rukopise slati redakciji časopisa elektronskom poštom kao Word fajl na adresu perspektive@fpn.bg.ac.rs ili perspektive@fpzg.hr. Poželjno je priložiti anonimnan rukopis (bez informacija koje mogu identifikovati pošiljaoca), a u odvojenom fajlu posebnu stranu s naslovom teksta, imenom i prezimenom (svih) autora i nazivom ustanove u kojoj je autor zaposlen, ključnim rečima i kontakt informacijama (adresa, elektronska pošta, telefon i faks). Abstrakt (do 120 reči) mora jasno naznačiti prirodu intelektualnog problema koji se razmatra, upotrebljeni metod ili argument i zaključke autora. Poželjna dužina za izvorni naučni članak jeste od 6000 do 8000 reči (app. 42000-56000 slovnih znakova s razmacima), uključujući bibliografiju i napomene. Redakcija zadržava pravo da tekstove koji ne zadovoljavaju standarde ne uzme u razmatranje. Prikaze knjiga treba pripremiti na isti način, dužine do 700 reči (app. 5000 slovnih znakova s razmacima). Pre slanja osvrta i drugih vrsta tekstova konsultuj se s redakcijom.

STIL PISANJA REFERENCI I NAVOĐENJA IZVORA:

Reference se pišu u tekstu na sledeći način: (Dahl 1989, 45); (Geddes 1999, 134-43); (Linz 1975)

BIBLIOGRAFIJA NA KRAJU TEKSTA SE NAVODI NA SLEDEĆI NAČIN:

KNJIGE: Dahl, Robert. 1989. *Democracy and Its Critics*. New Haven: Yale University Press.

TEKSTOVI U ČASOPISU: Geddes, Barbara. 1999. „What Do We Know About Democratization After Twenty Years?” *Annual Review of Political Science* 27 (March):115-44.

TEKSTOVI U ZBORNICIMA: Linz, Juan J. 1975. „Totalitarian and Authoritarian Regimes.” In ed. Nelson Polsby and Fred Greenstein. *Handbook of Political Science*. Reading, MA: Addison-Wesley.